

5.3. LÁNYOK A MAGYAR KÖZÉPFOKÚ SZAKKÉPZÉSBE*

CSILLAG MÁRTON, GRESKOVICS BORI & MOLNÁR TAMÁS

A nők és férfiak közötti munkaerőpiaci különbségek egyik legszembetűnőbb formája a foglalkozási szegregáció, azaz hogy a nők és férfiak igen eltérő foglalkozásokban dolgoznak. A vertikális szegregáció a munkahelyi előmenetellel kapcsolatos különbségeket takarja, a horizontális szegregáció ezzel szemben szakmák közötti eltéréseket tükrözi, és ez akár vezethet szinte tisztán női vagy férfi szakmák kialakulásához, amelyek között sok esetben a „férfi szakmának” tekintett foglalkozásokhoz magasabb presztízs és magasabb fizetés kapcsolódik. Elemzésünkben ez utóbbira, a horizontális, szakmák közötti szegregációra helyezük a hangsúlyt.

Mivel a pályaválasztást nagyban meghatározza az iskolai végzettség, ezért először azt vizsgáljuk meg, hogy milyen nemek közötti különbségek vannak a középfokú szakképzésben különböző szakmák között, majd elemezzük ezek hatását a várható foglalkoztatottságra, illetve a keresetekre.¹

A nemek közötti szegregáció a középfokú szakképzésben

Elemzésünkben az Oktatási Hivatal 2014. évi adatait használtuk, és megvizsgáltuk, hogy az akkori szakközépiskolákban és szakiskolákban szakmánként hogyan alakultak a nemek közötti arányok a 2014-ben sikeres vizsgát tevők között. Már tanulmányi területenkénti főcsoportra lebontva is hatalmas különbségek vannak abban, hogy milyen szakmákat választanak a fiúk, és milyeneket a lányok. Míg a matematika, számítástechnika és egyéb természettudományos képzések területén csak 9 százalék, a műszaki, ipari és építőipari képzések területén pedig 8 százalék volt a lányok aránya; addig az egészségügyi és szociális gondoskodás területén a tanulók túlnyomó többsége, 86 százaléka, az oktatás területén pedig több mint 91 százaléka lány (5.3.1. ábra).²

Munkaerőpiaci következmények

Foglalkoztatási ráta

A Központi Statisztikai Hivatal 2014. évi Munkaerő-felmérésének adatai alapján elemeztük a nemek és a szakképzettségnek munkaerőpiaci státusra gyakorolt hatását. Az elemzésben 10 575 20–29 év közötti fiatal szerepelt, akiknek *legmagasabb* befejezett iskolai végzettségük érettségivel vagy érettségi nélkül szerzett szakmai végzettség.

Azt vizsgáltuk, hogy nem és a végzettség szakterülete alapján milyen eséllyel lesz valaki foglalkoztatott, ha kontrollálunk további demográfiai jellemzők hatására, például a lakhely régiójára és az életkorra.³ Az elemzést szakiskolai és a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők esetében külön végeztük.⁴ Az adatokban jól látható különbség mutatkozik a nemek között a szakiskolai vég-

* Az elemzés a “Girls can do it. Supporting nontraditional career choices of women with vocational education.” projekt keretében készült. Köszönjük a Visegrad Fund támogatását.

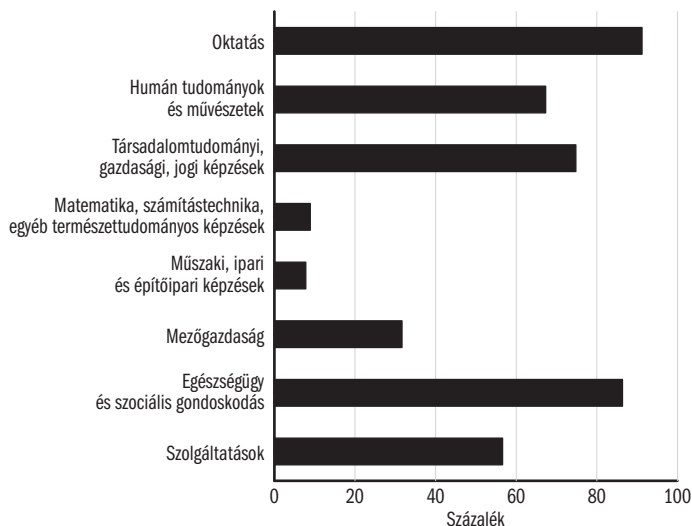
1 Magyarországon a 2016/2017-es tanévtől kezdve kétféle középfokú oktatási intézményben zajlik szakképzés: szakgimnáziumokban és szakközépiskolákban, ezek közül mindkettőben lehetőség van érettségi vizsgát is tenni. A szakgimnáziumok a korábbi szakközépiskolákból alakultak, míg a mostani szakközépiskolák korábban szakiskolák voltak, amelyek érettségit nem, csak szakképesítést nyújtottak. Mivel elemzésünkben 2014. évi adatokra támaszkodunk, így az akkori elnevezéseket (szakközépiskola; szakiskola) használjuk.

2 Amennyiben szűkebb szakterületeket vizsgálunk, a nemek közötti kiegyensúlyozatlanság sok esetben még hangsúlyosabbá válik. A számításoknál általában az OKJ-kód tanulmányi területet jelző három számjegyének első két számjegyét használtuk a szűkebb szakterületek megkülönböztetésére.

3 Logit módszerrel dolgoztunk, melynek végső modelljében szerepelt a nem, a szakmák többértékű (*dummy*) változói (azon szakmák esetén, amelyekkel az adott szinten legalább 50 ember rendelkezett), kontrollálva életkorra, a lakhely régiójára és a kérdezés hullámának többértékű változójára.

4 Az elemzésből kihagytuk azokat, akik közmunkásként vannak foglalkoztatva vagy ahhoz kapcsolódó oktatásban vesznek részt, illetve azokat, akik a kérdés pillanatában éppen gyesen vagy gyeden voltak.

5.3.1. ábra: Lányok aránya szakképzési területenként (százalék)

Forrás: Saját számítás, OH KIRSTAT, 2014.

zettségük körében: míg a fiatal nők 61,7 százaléka dolgozott, addig a férfiak 76,4 százaléka volt foglalkoztatott. A szakközépiskolai végzettségű fiataloknál viszont a különbség elhanyagolható: a nők 83,3 százaléka, a férfiak 86,5 százaléka volt foglalkoztatott.

A többváltozós elemzésből látható, hogy a szakma hatását bevonva a nem hatása jelentősen csökken szakiskolai végzettség esetén, míg érettségit adó képzésben szerzett szakmával rendelkezők között ilyen összefüggés nem figyelhető meg.⁵ Pontosabban: az érettségivel nem rendelkező nőknek több mint 11 százalékponttal kisebb esélyük van arra, hogy foglalkoztatva legyenek, mint az azonos iskolai végzettséggel rendelkező férfiaknak, és ez a különbség szakiskolával rendelkező férfiak és nők között jelentősen csökken (5,74 százalékpont-ra), amint a szakmák önálló hatása is megjelenik az elemzésben. Érettségivel szerzett szakmák esetében hasonló különbség nem figyelhető meg, azaz bár egy adott szakterületen végzett fiatal nők kismértékben alacsonyabb arányban foglalkoztatottak, mint a férfiak, a különbség nem statisztikailag szignifikáns a két nem között. (5.3.1. táblázat) Vagyis a szakiskolai végzettséggel rendelkező fiatalok között a nők hátrányos helyzetének fele az előnytelen szakmaválasztásnak tudható be, aminek feltehetően az az oka, hogy a szakiskolás lányok jellemzően nagyobb arányban választanak kevésbé piacképes szakmákat, mint a szakiskolás fiúk.

⁵ Az életkor jelentősen befolyásolja a foglalkoztatottsági státust, függetlenül attól, hogy szakiskolai vagy szakközépiskolai képzésben szerzett valaki szakmát, az életkor előrehaladtával nő az esély a foglalkoztatottságra. A lakóhely régiója csak érettségi nélkül szerzett szakmai végzettség esetén befolyásolja jelentősen a foglalkoztatottságot, érettségi nélkül szerzett szakmával a középső és nyugati régiókban élőknek jelentősen nagyobb esélyük van a foglalkoztatottságra, mint az ország keleti régiójában élőknek, ez a jelenség feltehetően egyéb szintű iskolai végzettségek esetében is megfigyelhető.

5.3.1. táblázat: Nők esélye a foglalkoztatottságra a férfiakhoz képest

	Szakiskola			Szakközépiskola	
	csak nem	teljes modell		csak nem	teljes modell
Marginális hatás	-0,11	-0,06	Marginális hatás	-0,03	-0,03
Konfidencia-intervallum	[-0,17; -0,06]	[-0,12; 0,01]	Konfidencia-intervallum	[-0,07; 0,00]	[-0,07; 0,02]
P-érték	0,000	0,087	P-érték	0,064	0,230

Forrás: Saját számítás a Munkaerő-felmérés 2014 adatai alapján.

Ugyanakkor azt is megfigyeltük, hogy a szakiskolai végzettség esetén a szakmaválasztás jelentősen összefügg a foglalkoztatottsággal, több, jellemzően nők által választott területen (például textilipar és kereskedelem) nehezebb elhelyezkedni, míg például a jellemzően férfiak által választott elektronikai területen jelentősen nagyobb a foglalkoztatottság esélye. Ezzel ellentétben az érettségivel szerzett szakmák esetén kisebb a szakma önálló befolyása a foglalkoztatottságra.

Különbségek a keresetekben

Annak, hogy a lányok és a fiúk más szakmákat választanak, a várható fizetésekre is jelentős hatása van. Ha megnézzük az egyes szakképzések után betölthető munkakörök többi munkakörhöz viszonyított (relatív) átlagos bérét, akkor azt látjuk, hogy azokon a szakterületeken, ahol magasabb a nők aránya, általában alacsonyabbak a fizetések.

A 2014-ben szakvizsgát tettek nemek szerinti eloszlása és a 2014. évi béradatok⁶ alapján, ha mindenki abban a szakmában dolgozna, amiből vizsgázott, összességében szakiskolai végzettségűek körében majdnem 18 százalékkal lenne magasabb a férfiak fizetése csak azért, mert jobban fizetett szakmákat választanak. A keresetet befolyásoló tényezők háttértényezők hatásának kiszűrése után is arra jutunk, hogy 16,5 százalékkal keresnek többet a fiatal férfiak a szakmaválasztásuk miatt. Szakközépiskolai végzettségűek körében elhanyagolható a választott szak miatti várható jövedelmkülönbség; 1,9 százalék, ha csak az átlagbéreket nézzük, és 1,7 százalék, ha kiszűrjük a torzító hatásokat.

A szakiskolai képzések esetében öt szak hatása járul hozzá jelentősen ahhoz, hogy az iskolai szakmaválasztás jelentős különbségeket okoz a várható jövedelmekben. Ezen öt szak hatása mindösszesen 15,4 százalékkal növeli meg a férfiak bérelőnyét. Ezek közül a gépgyártás, energetika és építőipari szakokon jelentősen több a fiú, és ezeknek a szakmáknak magasabb a várható jövedelme az átlagnál. A másik irányból a nagy- és kiskereskedelem, illetve a turizmushoz kapcsolódó szakmákban jelentősen több a lány, viszont ezeknek a szakmáknak az átlagnál alacsonyabb a várható jövedelme, így ezek csökkentik a nők átlagos fizetését.

6 Itt a 2014. évi Bértarifa adataira támaszkodtunk, és megbecsültük az egyes foglalkozások (FEOR3) relatív bérét, illetve bérhozamát. Ez utóbbi regresszióban kiszűrtük az életkor és a munkahely régiójának hatását. Itt fontos megjegyeznünk, hogy az adatokban csak a bejelentett keresetek jelennek meg, és ez torzíthatja a relatív bérhozamok számításának eredményét. Az így számított bérhozamokat rendeltük hozzá az Oktatási Hivatal 2014. évi adataihoz, azt feltételezve, hogy minden, egy adott szakmaterületen végzett fiatal abban a foglalkozásban helyezkedik el, amire az OKJ-s képzettsége feljogosítja.

Összegzés

A 2014. évi adatok alapján azt látjuk, hogy jelentős különbség van a lányok és a fiúk szakválasztása között. Ez erősen befolyásolja a férfiak és nők esélyeit a munkaerőpiacon, főleg abban az esetben, ha a szakma megszerzése nem járt együtt érettségi vizsgával. A szakiskolai végzettséggel rendelkező nőknek jelentősen kisebb esélye van a foglalkoztatottságra, mint az azonos végzettségű férfiaknak, mely hátránynak közel felét a szakmaválasztás magyarázza. Az eltérő szakválasztás hozzájárulhat a férfiak és a nők átlagos fizetése közötti különbséghez is: ha mindenki a saját szakképzésének megfelelő foglalkozásban helyezkedik el, akkor csak ez alapján a szakiskolások esetében 16,5 százalékkal, a szakközépiskolások esetében pedig 1,7 százalékkal lesz magasabb a férfiak várható fizetése.